

A
BUKOVINAI ÉS CSÁNGÓ MAGYAROK,
ÉS
A SZENT-LÁSZLÓ-TÁRSULAT
FELADATA.

DR. SCHLAUCH LÖRINCZ

SZATMÁRI PÜSPÖK

ELNÖKI MEGNYITÓ BESZÉDE

A SZENT-LÁSZLÓ-TÁRSULAT 1883. SZEPT. 27. KÖZGYÜLÉSÉN.

BUDAPEST.

NYOMATOTT A „HUNYADI MÁTYÁS” INTÉZETBEN.

1884.

A
BUKOVINAI ÉS CSÁNGÓ MAGYAROK,

ÉS

A SZENT-LÁSZLÓ-TÁRSULAT

FELADATA.

DR. SCHLAUCH LŐRINCZ

SZATMÁRI PÜSPÖK

ELNÖKI MEGNYITÓ BESZÉDE

A SZENT-LÁSZLÓ-TÁRSULAT 1883. SEPT. 27. KÖZGYÜLÉSÉN.

BUDAPEST.

NYOMATOTT A „HUNYADI MÁTYÁS” INTÉZETBEN.

1884.

Tisztelt Közgyűlés !

Az év folytán Magyarországon oly mozgalomnak voltunk tanúi, mely a Keleten lakó testvéreink felé fordította a nemzet figyelmét, mely a Szent-László-Társulat feladatával rokon eszméket hangoztatott; útjában azonban ettől eltért, amennyiben az előkészítés stadiumait, ahol a Szent-László-Társulat éveken át fáradozott, egy merész lépéssel meghaladni kívánván, nem azt tűzte ki czélul, hogy a magyar elem a keleti szomszéd tartományokban ápoltassék, fentartassék és támogattassék, hanem azt, hogy az benn az országban áttelepítés által központosíttassék.

Az ország lelkesedéssel karolta fel az eszmét. Az erősbülés szükségének érzete sugallta azt, és az országos áldozatkészségben az önfentartás ösztöne jutott mintegy öntudatra. Rokon elemekkel gazdagítani az országnak törzslakóit; tömöríteni az elemeket, melyek minden viszontagságok közt hivek maradnak az állam eszméjéhez, melyet Magyarország ma inkább mint bármikor magasra tartani van hivatva; azokat, akik künn maradtak vagy kivándoroltak, haza hozni, hogy kipótolják itthon a hézagot, melyet a századok viharai okoztak, — ki volna az, aki nem rokonszenvezett volna a nemesen felbuzduló mozgalommal? Kétségbe lehet vonni az időszerűséget; bírálni lehet a kiviteli rendszabályok

helyességét, módozatát; kutatni lehet a kevés sikernek vagy a teljes sikertelenség okait és rugóit; — ezt szabad tenni; de magát az eszmét kárhoztatni tán még sem lehet.

Erős nemzetek terjeszkedésekre, a magyar nemzet tömörülésre van utalva, és csak akkor lehet nyugodt jövője iránt, ha a tömörülési processus be lesz fejezve. Műveltség, mely hódít; szám, mely latba vethető — ez a legfontosabb két tényező, mely súlyt kölcsönöz egy nemzetnek, mely helyzetének ura kíván lenni, és semmi kétség, hogy a magyar hegemonia megóvására és megszilárdítására a műveltség mellett a számaránynak is van befolyása. És én, valamint e tisztelt társulat minden tagja tehát csak örömmel üdvözölhetik azon törekvést, mely egy új rokonelvű és célú társulat megalkotásában nyilvánul. Ébredés az aléltságból, százados mulasztások pótlása, bármily irányban vagy formában nyilatkozzék is az, mindig rokonszenvünkkel fog találkozni, valamint azzal találkozott országszerte.

De ha a magyar közönség oly melegen felkarolta és nemes lelkesedéssel anyagilag is bő támogatásban részesítette a hazatelepítési törekvéseket: lehet-e közönyös a Szent-László-Társulat tevékenysége iránt? feleslegessé vált-e ez? vagy inkább nem-e most tűnik ki annak szüksége, hogy e társulat fennálljon, támogatassék és magasabb céljai és szempontjai miatt a nemzet által kegyeltessék?

Ha nincsen, aki ébren tartsa oda künn az összetartózkodásnak öntudatát, volna-e, akit haza lehetne telepíteni? Ha a bukovinai és a Keleten elszórt magyarok és az ugynevezett csángók vallás és nyelv

tekintetében elmerülnek a körülöttük fekvő nemzetiségek tömegében, volna-e képes a leghatalmasabb telepítési munkálat az elvesztett nemzeti érzetet újra életre hozni? és miután a tapasztalás bebizonyította, hogy a telepítési művelet nem oly könnyű, hogy az hosszú, igen hosszú és kitartó tevékenységet igényel, mindig fenmarad a kérdés: nincsen-e szükség oly társulatra, mely ébren tartsa a magyar öntudatot addig is, míg a hazajövetel ideje és lehetősége megjön?

A Szent-László-Társulatnak oly céljai vannak, melyek első sorban a katolikus elemnek a keleti szomszéd tartományokban való fentartását tartják szem előtt; de nem nélkülözik azon magas szempontokat sem, melyeket hazánk érdekében soha sem szabadna tekinteten kívül hagyni. Maradjanak künn levő véreink katolikusok, hogy ne szünjenek meg lenni magyarok, és ha üt majdan az óra, hogy itthon tüzhelyeket adhatunk nekik, úgy érezzék magukat, mint a gyermek, aki az atyai házhoz visszatér. De ebben távol áll minden oly törekvéstől, melylyel más országot törvényeiben megsértethetne. Csak azt célozza, hogy törvényes engedelmességük mellett saját vallásukat és nyelvüket megóvják. Kapjanak magyar papokat, kik saját nyelvükön oktassák őket őseik hitében, kapjanak magyar tanítókat, kik hazájok nyelvén a magyar, naponta haladó műveltséggel megismertessék, mindketten pedig buzgó tolmácsai legyenek azon örökké szép mondatnak: „nescio qua natale solum dulcedine captos ducit, et immemores non sinit esse sui.“

Van azonban a társulat összes működésében egy magasabb szempont, egy tágasabb látkör. Katolikus

társulat levén, annak egyszersmind minden érdekeit magáévá teszi. A művelődési, nevelési és tanítási célokat zászlajára tűzvén, azokat a közjó érdekében valószínűsíteni törekszik. Ezen magasabb szempontokhoz járul a tágasabb látkör. Ugyanis, aki azt hiszi, hogy néhány ezer magyar hazatelepítésével megfelelt a feladatnak, melylyel egy, a nemzetközi küzdőtéren szerepelni kívánó nemzetnek szolgálatokat tenni kíván, az mindenesetre lelkes hazafi, de nem előrelátó államférfi. Egy nemzet nemcsak az által erős, ha belviszonyaiban homogén szellemek és elemek támogatják az állam eszméjét; hanem és kiváltképen az által, ha a szomszéd államokra oly szellemi kihatással van, mely azoknak barátságos érzelmeit, jóakaratu indulatát és esetleg szövetségét biztosíthatja. Ha elveszni hagyjuk azokat, kik hazánk határain túl nekünk legőszintébb barátaink, ha azok elvesztik vallásukat és nemzetiségüket, kik leghivatottabbak erényeinket, műveltségünket és tiszta szándékunkat az idegeneknél közvetíteni: fog-e valamit érni azon lelkesedés, mely a hazatelepítés iránt nyilvánult? fog-e eredményt biztosítani a legkitartóbb tevékenység, mely nemzeti erősbödésünket ezen az uton célozza?

Hogy a Szent-László-Társulat tevékenysége vallási alapon nyugszik és hogy katolikus jelleggel bír, az csak azokat zavarhatja meg, kik a rokon elemek vonzó és a heterogén elemek eltaszító tulajdonságait tekinteten kívül hagyják.

Mindenekelőtt nem kell feledni, hogy a körülöttünk fekvő országokban számtalan katolikus létezik, kik ma már vagy rendezett hierarchiát, érsekkel és püspökökkel bírnak, vagy apostoli vicariusok által kor-

mányoztatnak, tehát egyházi szervezetünkön kívül nem állanak, kik tehát hitsorsosaink, kik szegények, kik adományokból élnek és tartják fenn intézeteiket; hogy ezen katolikusok legnagyobb részben magyarok, kik magyar papok, magyar tanítók hiányában leginkább az olasz nyelvre utaltatnak, hogy vallási igényeiket kielégíthessék; hogy tehát nehezen kaphat lábra az ellenséges indulat irányunkban ott, ahol a rokonszenvek oly hatalmas emeltyűje van, mint a vallás rokonsága.

Aki a szemeink előtt lefolyó eseményeket komoly figyelemre méltatja és ezekből a következtetéseket levonni képes, nem ignorálhatja a katholicismus befolyását. Kétségtelen, hogy a franczia nemzet „prestige“-e a Keletnek legtávolabb tartományaiban, épen a katolikus protectoratusban találta legnagyobb erejét. Akik a Középtenger keleti partjait, vagy a legtávolabb keleti vidékeket, ahol az európai nagyhatalmak befolyásukkal vetélkednek, beutazta, aki ismeri az ottani helyzetet, az meggyőződhetett, hogy a franczia szellem a katholicismus útján szerzett ott rokonszenvet, hogy a katolikus missiók fentartva és ápolva a franczia kormány által, biztosították azon erkölcsi befolyást, melyre minden államnak szüksége van, ha a nemzetek versenyében elszigetelve állani nem akar.

Az angol kormány, mely minden izében anglican, mégis támogatja a katolikus érdekeket, ha valamely vidéken csak az által nyerhet erkölcsi befolyást: Steamer-Pointben katolikus kápolnát építtetett és ezt az adeni kapuczinus atyákra bizta, kiknek évenként 1.200 forintot ad. Ezzel gondoskodik ugyan egyrészt, hogy irkatonái misére mehessenek, de nem feledi számításá-

ból azon erkölcsi hatást, melyet ezen állam-férfiti éles látása által az egész vidékre gyakorol. És midőn a francia liberalismus oktalan dühe az ismeretes decretumokkal a szerzeteseket elüzte, és ezzel kapcsolatosan külföldi, hasonlókép szerzetesi missióitól a protectoratust elvonta, az angol kormány sietett az örökséget átvenni és így a francia név tekintélyét oda lenyomni, ahonnan azt ezen nagy nemzet alig lesz képes többé kiemelni. Nem a liberális eszmékkal hódítunk, mert ezek tapasztalás szerint ugyan alkalmasak az anyagi érdekeket támogatni, de éppen ezen jellegüknél fogva ellenszenvet is kelteni; hanem a vallási mozzanatok azok, melyek a műveltséget közvetíthetik oly népeknél, kik a vallásra még valamit adnak, és ha nemes szándékkal vezetnek, tagadhatlanul biztosítják részünkre a jóakaratu barátságot.

„Nagy erő ez“ — így írta ezt egy francia még ez év elején — „nagy erő ez, melylyel egy ország rendelkezik, a Keletnek tán nincsen oly rejtett zuga, hol az ember nem találna egy katholikus, következésképp francia intézetet. A mi jezsuitáink, a mi lázáristáink, a keresztény tanításnak testvérei mindenütt el vannak terjedve, és ahol ők vannak, ott van velök Franciaország is. A békés hódításnak eme legiói mindenüvé, még az alig hozzáférhető távol helyekre is elhatnak;“ — — „ha Egyiptomban az egész világ francziául beszél, ezt a keresztény tanítás testvéreinek köszönhetjük; ha Syriában nyelvünket még jobban beszélnek, az a görög katholikus és maronita iskolákban működő jezsuitáknak és lázáristáknak az érdeme.“ És midőn a francia befolyás csökkenéséről tovább elmélkedik, hozzáteszi: „A 16-ik má-

just követő napon, amidőn az anticlericalis szenvedélyek mind felszabadultak, amidőn minden képviselőnek volt valami megboszulni valója plébánosán; a miniszterek és a kamara elfeledték Európát, elfeledték a világot — — — pedig számot kellett volna vetniök azon politikának következményeivel, mely kelletén túl folytattatván, nem kevesebbet eredményezhet, mint borzasztó csapást mérni külbefolyásunkra.“ — (Revue des deux mondes, Charmes Gabriel.)

A Szent-László-Társulat e határon túl nem lépett, nem is fog lépni. Közvetlen célja hitsorsosainak támogatása, és ezzel magyar vérrokonainak az enyészettől való megmentése; de megvan más tekintetben győződve, hogy ezáltal közvetve édes hazájának használ. Alapszabályaikban, de megalakulásakor is e békés célzt hangsúlyozta. A Keleten letelepedett római katolikus magyaroknak nevelő, oktató és egyéb jótékony intézetek felállítására és fentartására segítséget nyújtani: — ez a törekvése.

E célhoz képest már 1867-ki september 24. és 25. Esztergomban tartott közgyűlésén elhatározta, hogy egy egyházi és egy világi férfit küld le a csángókhoz, kik a helyszínén tanulmányozzák és észleljék az ottani magyarok állapotát és arról jelentést tegyenek. A reá következő 1868-ik év nyarán Kubinszky Mihály kalocsai kanonok és Mayer Károly nőténcsi birtokos és Veszely Károly esperes elútaztak. Utazásuk eredményéről ugyanazon évi september 22. és 23-ikán Győrött tartott közgyűlésen jelentést tettek és javaslatba hozták, hogy mindenekelőtt magyar tannyelvű katolikus iskolák felállíttassanak, és a mennyiben már ilyenek vannak, azok

segélyeztessenek, mi azonban magyar papok alkalmazása nélkül lehetetlen, mert ott a vallás és nyelv elvesztése egy úton jár.

Rómániában 1625 óta a római propaganda látja el lelkészekkel a katolikus híveket. A lelkészek jobbára olasz minorita és passionista hitküldérek; azért a csángó magyarok ügye már régóta gondoskodás tárgyát képezte Magyarország főpásztorainak, kik arra törekedtek, hogy a moldvaországi katolikusok egyházi tekintetben az erdélyi püspök apostoli hatósága alá helyeztessenek, mi azonban több, különösen politikai okokból valósítható nem volt. A magyar püspöki kar tehát Rómában azt kérelmezte, hogy ő Szentsége kötelezze a két romániai apostoli vicariust, hogy a csángó magyarokhoz azon papokat alkalmazzák, kiket számukra a Szent-László-Társulat ki fog képeztetni. A szent Atya beleegyezését is adta, hogy magyarországi minorita áldozárok vegyék át lassankint a csángó hitküldérseget. Sikerült is Liegerhoffer János, Máté Jób és Andrásy Gergely áldozárokat, továbbá a Szt. Ferenczrendüekből Kecskeméty Ignácot és Zsák Godefriedet Turnu-Severinbe és Brailába küldeni, kik közt csak az első mint bogdányfalvi lelkész maradt mai napig ott. Liegerhoffer Jánoson kívül, még egy csángó-szülött pap van ott, tudnillik Petrás Incze klézsei lelkész.

A társulat 1878-ban felszólítást intézett az egyházmegyék főpásztorai útján a kath. papsághoz, hogy aki kedvet és hivatást érez magában a romániai missió tagjává tenni, jelentkezék a társulati elnökségnél. A felhívásnak nem volt sikere. Úgy látszik, senki sem érzett magában kedvet idegen földre menni, hogy a lét

bizonytalansága mellett tán sanyarú anyagi nélkülözéseknek is kitegye magát. — Azon egy kettő, aki jelentkezett, nem volt elfogadható.

Hogy a társulat lehetővé tegye a magyar minoriták alkalmaztatását a keleti missiónál, határozatilag kimondotta, hogy a magyarországi minorita rendet a csángók közötti hitküldérségre nevelendő minden egyes növendékeért a theologiai tanfolyam idejére évi 130 frt segélyben részesíti és az úti költséget is megfizeti. A minorita rend a segélyt csak egyszer vette igénybe. Ma a társulat anyagi forrásainak csekély volta miatt fennebbi határozatát csak nagy megerőltetéssel érvényesíthetné — a pártolás hiánya igen érezhető.

Más tekintetben azonban a társulat, daczára kútforrásai csekélységének, megfelelni igyekszik kitűzött céljainak. Fennállása óta több mint 30.000 forintot fordított a keleten lakó magyar katolikusok egyházi és iskolai szükségleteire; Bukarestben és Plojestben három magyar tanítót állandóan segélyez, hasonlókép Brailában egyet. Támogatásában részesíti a belgrádi katolikus iskolát, a bukovinai magyarokat, kiktől két gyermeket csak most a nyár folytán vállalt el nevelésre, a boszniai és herczogovinai valamint a Balkán félszigeten elszórt katolikus intézeteket.

Azonban: quid hoc ad tantam sitim.

A Szt.-László-Társulat nem akar és ha akarna is, nincsen tehetsége az aldunai államokban, a balkán félszigeten, a fekete tenger partjain a francia- vagy angol missiókhoz hasonló intézeteket létesíteni. Ambitiója sokkal szerényebb. Nemzetünknek az önfenntartás küzdel-

mét kell még viselnie, terjeszkedésre nem is gondolhat ; de bünt követne el önmaga ellen, ha e'mulasztaná mindazon tényezőket hasznosítani, melyek őt e küzdelemben segíyezhetik. Bölcs körültekintéssel kell magához füzni benn az országban mindazon nemzetiségi és vallási elemeket, melyek a magyar állameszme szilárdítására közreműködhetnek, — mert a belharcz csak gyengítéssel járhat. De épen oly bölcs előrelátással kell a szomszéd államok jó indulatát magának biztosítani és ott azon elemeket kiválóan támogatni, melyek akár vallási, akár nyelv tekintetében rokonai. Nem a politikai agitációk tere ez, hanem a békés, a szellemeket és kedélyeket hódító, a jóakaratu és a nemzetközi jogot tisztelő törekvés.

Mély hálával kell itt megemlékeznem a magyar püspöki kar nagylelkűségéről, mely számtalan gondjai közt e társulatot kiváló szellemi és anyagi segélyben részesíti. Haynald Lajos bíbornok kalocsai érsek 10.000 frtot délvasuti elsőbbségi kötvényekben, alapítványul tett a csángó magyarok javára oly célból : hogy a kamatok fele a tőkéhez csatoltassék mindaddig, mignem annyira növekszik, hogy kamataiból évenként két csángó ifjú neveltessék papi pályára illetőleg a moldvaországi hitküldérségre ; a kamatok másik fele a felmerülő szükséghez képest csángók segíyezésére fordítottassék. Ezen csángó-alapítvány többek nagylelkű adományainak hozzácsatolásával ma 14.175 frt 34 krt tesz.

Nem egy elnöki beszéd keretébe tartozik részletes kimutatását adni a társulat működésének. Amit felhoztam, csak azért tettem, hogy a mai ugynevezett csángómozgalom irányában jelezzem a Szent-László-Társulat

álláspontját. A Budapesten ez év folytán megalakult társulat a bukovinai székelyek hazatelepítését czélozza; a Szent-László-Társulat az összes künnlakó magyar katolikus elem fenntartását tűzte ki feladatául. És miután csak egy elenyésző kis részecske fog hazaszállíttatni, a roppant többség pedig künn marad, a társulat működése tárgytalanná nem lett, sőt ma inkább, mint valaha bizalommal fordul a hazai magyar közönséghez, hogy támogassa azon törekvését, mely Magyarország érdekeit oly közelről érinti, és a mely szegénysége és szerénysége daczára mégis mindig hazai célt tart szemei előtt.

Népek és nemzetek azon az úton haladnak, melyet nekik az Isten újja őseik hagyományaiban kimutatott. Egyének és társulatok is csak ezen traditiók keretében és behatása alatt működhetnek üdvösen. A Szent-László-Társulat ugyan nem igényel magának állami befolyást, sem oly szerepet, mely a magyar állam fejlődésének irányt adjon. De amit önérzettel mondhat, az az: hogy képvisel egy irányt, melyet a nemzetnek régóta kellett volna, és melyet előbb-utóbb kényszerítve lesz követni, ha önmagát tétlenül feladni nem akarja. A csángók állítólag — és a régi okiratok ezt igen valószínűvé teszik — kétszázezeren voltak: ma leapadtak 60.000-re. Mennyi jó barátunk veszett el bennök! És ma is mit akar a Szent-László-Társulat? Meg akar menteni a romokból annyit, amennyit lehet. Amit az egész nemzetnek tennie kellene, azt egy szerény társulat kísérli meg. Igyekezete azonban a vallás és tanítás eszközeire van és lesz korlátozva.

Más részről az országban is vallásos és jótékony-

sági irányt követvén, mint egyik szerény munkása e hazának, e haza felépítésére a régi alapon igyekszik közreműködni, és azért a multak dicső alakjait idézi fel, hogy tevékenységének vezérpontja legyenek.

Tisztelt közgyűlés! Szent István birodalma csak szent-István bölcseségével tartható fenn, változott viszonyok közt, igen, modern eszmék felkarolásával, a műveltség assimilatiójával, a culturélet eszközeivel, de — a régi alapon és azon irányban, melyet őseink kijeleltek. De vigyázzunk, mert a modern eszméknek vannak fanatikusai épen ugy, mint bármely más rögeszmének; a fanatismus pedig nem épít, hanem ront. A kor eszméinek az állam szerkezetében csoportosulniok kell a már meglevő alap körül és ennek természete szerint kell módosulniok, termékenységük is attól függ, ha logikailag a multból fejlődtek.

Mi tartotta fenn eddig a magyar nemzetet? — Ősei vallásának tisztelete, — nemzeti erényeinek megőrzése és az ezek által megszentelt hazaszeretet, mely, amily szivesen osztotta meg más nemzetbeliekkel, más vallásbeliekkel jogait, ép oly féltékenyen őrizte meg tulajdon faját a cosmopolitikus assimilatiótól. Azon biczegő állambölcséséget, mely a vastag materialismus hirdetése mellett szellemi fejlődésről regél és épen emiatt eltaszítván a multja iránti kegyeletet és a kor jellemtelenségét magára öltvén, majd a nyers hatalmat hívja segítségül fanatikus eszméinek valósítására, majd a beteges hamanismus ködfátyolába burkolódzván, mézes szavakkal ámít — ilyen állambölcséséget őseink nem ismertek.

De meg is tartották számunkra e hazát!

Ha majd egyszer a culturbölcsészet magasabb stadiumot fog elérni, akkor ki fogja mutatni azt: hogy az államkormányzatnak, bármily mértékben is ringatja az magát bele az exigentiák tudományába, vannak a maga szilárd pontjai, a maga megingatlan vezérelvei, melyektől eltérni nem szabad anélkül, hogy ezek elhanyagolása magát meg nem boszulná.

És ez annyira igaz, hogy bizonyos nemzetek vagy dynastiák, ha elődjeik és őseik traditionalis politikájától eltérnek, elbuknak és tönkre mennek. A legnagyobb államférfi az, aki ezen politikának vezér- és alapelveit eltalálja és tevékenységét is ezen elveknek alárendeli. Innen azon mondatnak: „Népek és dynastiák amely erőnek köszönik eredetüket, azon erőnek köszönik fennmaradásukat“ — mély és jogosult értelme van.

Nagy erő volt mindenkor a catholicismus hazánkban. Aki ennek megingatására törekszik, az az ország gyengítésére tör, mert annak nyolczszázados alapját támadja meg. Ez alapot megvédeni törekszik a Szent-László-Társulat szerény körben, szerény eszközökkel; de Istenben adott reménnyel, aki nemzetünket mindig megvédte. Meg vagyunk győződve, hogy eljön az idő ismét, amidőn — nem úgy mint ma teszik — a vallást nem az egyéni érzelmek körébe fogják sorolni és az egyháznak és a vallásos társulatoknak csak azon feladatot juttatják, hogy a száműzöttet itt felkeressék; hanem amidőn maga az állam önértékében és magasabb szempontokból kivánni fogja, hogy intézményei a vallásosság zománczát ne nélkülözzék; eljön az idő, amidőn nem pusztán az észnek hatalmával, nem pusztán a tudomány

vívmányaival, hanem a hit mindenható erejével, és ami ennek természetes kifolyása, az önfeláldozással a szenvedélyek által megrontott épület megújításához fognak fogni, új eszközökkel; de a régi alapon.

Adja Isten, hogy ne legyen késő!

7823

